

វគ្គបណ្តុះបណ្តាលជំងឺឆ្លងឆ្លុះ ការពិភាក្សាជាក្រុមលើករណីសិក្សាចំនួន៦

នៅក្នុងក្រុមនីមួយៗ សូមពន្យល់ថា ភ្នាក់ងារសុខភាពមនុស្ស និងសុខភាពសត្វគូរដោះស្រាយ ជាមួយស្ថានការណ៍យ៉ាងដូចម្តេច? លោកអ្នកអាចសម្រេចចិត្ត ដាក់អ្នកពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗទៀត (ឧទាហរណ៍៖ មេភូមិ បុគ្គលិកសុខាភិបាលមន្ទីរពេទ្យស្រុក។ល។)

ករណីសិក្សា១៖

សត្វឆ្កែចំណាស់គូរអោយស្រលាញ់មួយក្បាល ដែលមានម្ចាស់ចិញ្ចឹម ដោយអោយដើរហើរ សេរី បានមកដល់ផ្ទះ២ខែមុនហើយមានរបួសនៅជើងខាងក្រោយ។ បីថ្ងៃមុន សត្វឆ្កែចាប់ ផ្តើមអសកម្ម វាយបំប្លែងចំណី និងពិបាកឈរ។ ម្សិលមិញ ឆ្កែនេះ មានអការៈប្លែក ដោយ ថ្កាមក្រោមធ្លាក់ចុះ វាហៀរទឹកមាត់ ហើយវាមិនស៊ី ឬផឹកទេ វាសំងំដេក។ កូនស្រីម្ចាស់ផ្ទះ អាយុ៥ឆ្នាំមើលថែសត្វឆ្កែនោះ ហើយព្យាយាមឱ្យទឹកវាផឹក។ នាងមានរបួសនៅលើដៃរបស់ នាង។ ព្រឹកឡើង សត្វឆ្កែនោះបានងាប់ ហើយក្រុមគ្រួសារយកសាកសពសត្វឆ្កែទៅកប់។ រឿងនេះបានលឺដល់ត្រចៀកភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វភូមិ។

សំណួរ៖ តើភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វគូរឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើគាត់គួរទាក់ទងទៅនរណា ខ្លះ? តើសំណួរអ្វីខ្លះដែលគាត់អាចសាកសួរ? ទៅកាន់នរណាខ្លះ? តើមណ្ឌលសុខភាពគួរ ចូលរួមដែរឬទេ? ហើយប្រសិនបើចូលរួម តើពួកគាត់នឹងធ្វើអ្វីខ្លះ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

- តើក្មេងស្រីនេះមានហានិភ័យដែរឬទេ? ចាស/ បាទមានហានិភ័យ
- ហេតុអ្វី? ពីព្រោះ 1. សត្វឆ្កែមានប្រវត្តិគ្រូវបានសត្វផ្សេងខ្លាហើយមានរោគសញ្ញាគ្លីនិក ដែលអាចមានជំងឺឆ្លងឆ្លុះ។ ហើយ 2. ក្មេងស្រីមានរបួសនៅលើដៃនាងដែលអាចមានការ ប៉ះពាល់ជាមួយទឹកមាត់របស់សត្វឆ្កែ។ ជាការប៉ះពាល់ប្រភេទទី៣ (Exposure category III)
- តើអ្វីដែលគួរតែធ្វើ? ប្រាប់ឪពុកម្តាយគាត់ឱ្យលាងរបួសនាង ហើយពិគ្រោះយោបល់ជាមួយ អ្នកមានវិជ្ជាជីវៈសុខាភិបាលដែលអាចជួយណែនាំពីការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្លងឆ្លុះក្រោយសត្វ ខាំ (PEP)។
- តើមណ្ឌលសុខភាពគួរធ្វើអ្វីខ្លះ? ប្រាប់ឪពុកម្តាយគាត់ថា គួរស្វែងរកការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺ ឆ្លងឆ្លុះក្រោយសត្វខាំ (PEP) យ៉ាងឆាប់រហ័ស និង ធ្វើតាមការណែនាំ រហូតដល់ពិធីសារ (ប្រូ តូកូល) ត្រូវបានបញ្ចប់ ឬ ប្រសិនបើមណ្ឌលសុខភាពមាន សេវាចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្លងឆ្លុះ ក្រោយសត្វខាំ (PEP) បុគ្គលិកសុខាភិបាលត្រូវផ្តល់ការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្លងឆ្លុះក្រោយសត្វ

ខាំ (PEP)ជូនកុមារ និងត្រូវក្រុមគ្រួសារពីសារៈសំខាន់ដែលត្រូវមកទទួលវ៉ាក់សាំងអោយ បានត្រឹមត្រូវតាមការណាត់ជួប ទៅជួបពេទ្យ៤ដងក្នុងប្រូតូកូល២៨ថ្ងៃ (protocol) សំរាប់ ការចាក់តាមសាច់ដុំ ឬ ជួបពេទ្យ៣ដងក្នុងប្រូតូកូល៧ថ្ងៃ (protocol) សំរាប់ការចាក់សើរ ស្បែក។

-តើគួរធ្វើអ្វីខ្លះជាមួយនឹងសត្វឆ្កែដែលបានកប់? កាយសពសត្វឆ្កែចេញមកវិញ ក្នុងករណី ដែលសត្វទើបកប់ថ្មីៗ ហើយកាត់ក្បាលឆ្កែ ដោយស្លៀកសំលៀកបំពាក់ការពារខ្លួន ហើយ បញ្ជូនសំណាកក្បាលឆ្កែមកNAHPRI ដើម្បីធ្វើតេស្ត អ្នកកាត់ក្បាលឆ្កែត្រូវមានសំលៀក បំ ពាក់និងប្រើសំភារៈការពារខ្លួនអោយបានត្រឹមត្រូវ។

-មានអ្វីផ្សេងទៀត? សូមសាកសួរព័ត៌មានថា តើមានមនុស្ស រឺ សត្វផ្សេងទៀតត្រូវបានឆ្កែ នេះខាំរឺទេ ។

-តើឪពុកម្តាយមានហានិភ័យដែរឬទេ? ទេ ប្រសិនបើពួកគាត់មិនត្រូវបានខាំ ឬ ប្រសិនមិន ប៉ះពាល់រវាងទឹកមាត់សត្វឆ្កែ និងមានរបួស ឬ ភ្នាសរំអិល។

Rabies training: Group work on 6 scenarios

In each group, explain how human and/or animal healthcare workers should deal with the situation. You can decide to involve other actors (village chief, district hospital staff... for example).

- Scenario 1:

An old free-roaming loved family-owned dog came home 2 months ago with a wound on the back leg. Three days ago, the dog started to become less active, it stopped eating and had difficulties standing up. Yesterday its jaw was hanging loose, it was drooling and it wouldn't eat or drink, it stayed lying down. The 5-year-old girl of the household took care of it and tried to give it water. She had a wound on her hands. This morning it was found dead and the family buried the corpse of the dog. The story comes to the ears of the village animal health worker.

Question: How should the animal health worker react? Who should he/she contact? What questions can he/she ask, to whom? Should the health center be involved and if yes, what should they do?

Points of supervision (for facilitators):

- **Is the girl at risk?** yes
- **Why?** Because 1. the dog has a history of being bitten and has clinical signs that can suggest rabies and 2. The girls has a wound on her hands which could have been in contact with the dog's saliva. Exposure category III.
- **What should be done?** Tell the parents to wash the girl's wound and immediately consult a health care professional who should recommend PEP.
- **What should the health center do?** Tell the parents that PEP has to be sought immediately and followed until protocol is complete or, if the health center has PEP, then deliver PEP and insist on the importance of following the full protocol: 4 visits in 28 days protocol in IM or 3 visits in 7 days protocol in ID.

-**Can anything be done with the buried dog?** Un-dig it as it was buried not long ago, cut the head using personal protective equipment, send brain sample to NAHPRI for testing.

- **What else?** Make sure no one else was exposed to the dog, and no other animals were exposed too.

- **Are the parents at risk?** No unless they were bitten or if there was contact between the dog's saliva and a wound or a mucous membrane.

- ករណីសិក្សា២៖

មានសត្វឆ្កែដែលមិនស្គាល់ប្រភព ឬមិនស្គាល់ម្ចាស់មួយក្បាលបានខាំសត្វគោរបស់បង ដីដូនមួយខ្ញុំកាលពី៤ខែមុន។ ៣ថ្ងៃមុន សត្វគោនោះមានអាការៈពិបាកលេបចំណី ប្រសិនបើវាស៊ីចំណី វាស្លាក់ជាប់បំពងក។ បងដីដូនមួយខ្ញុំបានពិនិត្យបំពងកសត្វគោ ក្រែងលោ មានអ្វីស្លាក់ជាប់បំពងក ប៉ុន្តែរកមិនឃើញមានអ្វីសោះ។ ថ្ងៃបន្ទាប់ សត្វគោនោះ បានងាប់ ហើយមុនថ្ងៃចូលឆ្នាំខ្មែរមួយថ្ងៃ ដូច្នេះបងដីដូនមួយខ្ញុំប្រញាប់សំលាប់វាហើយ យកមកចម្អិនសម្រាប់ពិធីជប់លៀងអាហារពេលល្ងាចជាមួយក្រុមគ្រួសាររបស់គាត់។ អ្នក ជាសមាជិកមួយនៃក្រុមគ្រួសាររបស់គាត់ដែលចូលរួមអាហារពេលល្ងាចជាមួយគាត់។ អ្នក បានដឹងរឿងនេះនៅចុងបញ្ចប់នៃអាហារពេលល្ងាច បន្ទាប់អ្នក និងសមាជិកគ្រួសាររបស់ អ្នក៩ នាក់ទៀតបានញ៉ាំសាច់គោនោះហើយ។

សំណួរ៖ តើលោកអ្នកនឹងឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើលោកអ្នកត្រូវទំនាក់ទំនងទៅនរណា ទេ? ប្រសិនបើត្រូវការទំនាក់ទំនង អ្នកណាទៅ និង អំពីអ្វីដែរ? តើសំណួរអ្វីខ្លះដែលគាត់ អាចសួរ ហើយទៅកាន់នរណាដែរ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

- **តើសត្វគោមានហានិភ័យដែរឬទេ?** មាន ពីព្រោះសត្វគោត្រូវបានខាំ ហើយវិវត្តរោគសញ្ញា ដូចជំងឺឆ្កែឆ្កួត។ សត្វដែលមានជំងឺឆ្កែឆ្កួតពិបាកលេបអាហារ វាហាក់បីដូចជាពួកគាត់មានអ្វី ស្លាក់នៅនឹងបំពងក។
- **តើក្រុមគ្រួសារទាំងអស់គ្នាដែលបានបរិភោគសាច់សត្វនេះត្រូវស្វែងរកការចាក់វ៉ាក់សាំងឆ្កែ ឆ្កួតក្រោយសត្វខាំ (PEP) ដែរឬទេ?** មិនទេ ពីព្រោះបរិភោគសាច់សត្វដែលមានជំងឺឆ្កែឆ្កួត ចម្អិនរួចមិនមានហានិភ័យដល់មនុស្សទេ។
តើមានអ្នកដែលត្រូវស្វែងរកការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្កែឆ្កួតក្រោយសត្វខាំ (PEP) ដែរឬទេ? មាន បងប្អូនដីដូនមួយអ្នកដែលយកដៃពិនិត្យមើលបំពងកសត្វគោ អាចទឹកមាត់គោខ្លះប៉ះពាល់ ជាមួយនឹងរមួស ឬក្តាសរំអិលរបស់គាត់។
- **តើអ្នកត្រូវការសួរអ្វីបន្ថែមទៀតទេ?** មាន

១. វាសំខាន់ណាស់ដែលត្រូវសួរនរណាសំលាប់សត្វគោ?ហេតុអ្វី? អ្នកដែលសំលាប់សត្វគោត្រូវស្វែងរកការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្កែឆ្កួតក្រោយសត្វខាំ ប្រសិនបើគាត់មានរបួស ឬមានស្នាមជាចំណាត់តិចតួច (ឬ មានភ្នាសរំអិល) ដែលអាចប៉ះពាល់ជាមួយនឹងជាលិកាប្រព័ន្ធប្រសាទទឹកមាត់ ឬទឹកនោមរបស់សត្វ។

២. ធានាថា គ្មាននរណាម្នាក់ ឬសត្វផ្សេងទៀតដែលប៉ះពាល់នឹងសត្វឆ្កែ ឬសត្វគោ។ ប្រសិនបើសត្វផ្សេងទៀតត្រូវសត្វឆ្កែខាំ សូមសួរថាសត្វទាំងនោះមានអាការៈអ្វីខ្លះទេ? ហើយសត្វទាំងនោះនៅរស់ទេ មានសុខភាពល្អទេ? ស្វែងយល់ពីជំងឺឆ្កែឆ្កួត (តើវាឆ្លងដោយរបៀបណា? តើវាមានសញ្ញាគ្លីនិកអ្វីខ្លះ? ហើយត្រូវធ្វើអ្វីខ្លះ?...)

៣. តើមានក្បាលគោដើម្បីធ្វើតេស្តដែរឬទេ? ប្រសិនបើមាន ក្បាលគោនោះត្រូវត្រូវបញ្ជូនទៅ NAHPRI ដើម្បីធ្វើតេស្ត។

- Scenario 2:

The cow of your cousin was bitten by an unknown dog four months ago. Three days ago, the cow had difficulties swallowing, as if it had something stuck in its throat. Your cousin tried to reach in the throat to see if there was anything stuck but did not find anything. Then it died the next day. As it was just one day before Khmer New Year, your cousin quickly slaughtered it and cooked it for dinner for the party where he invited his family. You are one of the family members attending the dinner and you learn that story at the end of the meal, after that you and 9 other members of your family have eaten the meat.

Question: How should you react? Do you need to contact anyone and if yes, who and what for? What questions can he ask, to whom?

Points of supervision (for facilitators):

- **Is the cow at risk?** Yes because it was bitten and then developed symptoms compatible with rabies. As it is very difficult for rabid animals to swallow, it may seem that they have something stuck in their throat.

- **Should the whole family who ate the animal immediately seek PEP?** No, eating cooked meat from a rabid animal does not put you at risk.

- **Should someone seek PEP?** Yes, your cousin who put his hand in the cow's throat if some saliva could have been in contact with a wound or a mucous membrane.

- **Do you need to ask something more?** Yes,

- 1- It is important to ask who slaughtered the cow. Why? The person who slaughtered the cow needs to seek PEP if he/she has a wound or even minor skin abrasions (or a mucous membrane) that were in contact with the nervous tissues of saliva or urine.
- 2- Make sure no one else or no other animals were exposed to the dog or to the cow. If some animals were bitten by the dog, ask what happened to these animals and if they are alive and healthy; raise awareness on rabies (how it is transmitted, what are the clinical signs, what to do..).
- 3- Is the head of the cow available for testing? If yes, it should be brought to NAHPRI to be tested.

- ករណីសិក្សា៣៖

បុរសម្នាក់បានមកមណ្ឌលសុខភាពនៅថ្ងៃទី២០ ខែមីនា បន្ទាប់ពី ឆ្កែអ្នកជិតខាងគាត់បាន ខាំគាត់នៅថ្ងៃសុក្រ ទី ១៥ ខែមីនា។ គាត់មានកង្វល់ណាស់ ពីព្រោះអ្នកជិតខាងគាត់ប្រាប់ គាត់ថាឆ្កែនោះក៏ខាំឆ្មារបស់ពួកគាត់ដែរនៅថ្ងៃទី១៦ ខែមីនា។ បន្ទាប់មកឆ្កែនោះក៏បានបាត់ ខ្លួននៅថ្ងៃទី១៧ ខែមីនា។

សំណួរ៖ តើបុគ្គលិកសុខាភិបាលគួរមានការឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើបុគ្គលិកសុខាភិបាល គួរស្នើអ្វីខ្លះទៅជនរងគ្រោះដោយសារសត្វខាំ? តើគាត់គួរសួរសំណួរខ្លះៗដែរឬទេ (ប្រសិនបើគួរសួរ តើសំណួរអ្វីខ្លះ?) ឬពិភាក្សាជាមួយអ្នកណាខ្លះ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

តើបុរសមានហានិភ័យដែរឬទេ? ចាស/ បាទមានហានិភ័យ

ហេតុអ្វី? ការប៉ះពាល់នៅក្នុងប្រភេទទីIII (category III)។ ការពិត ពេលសត្វឆ្កែខាំមនុស្ស២ នាក់ បានបង្កើនលទ្ធភាពថា វាអាចមានជំងឺឆ្កែឆ្លូត។ ជាការពិតណាស់ ប្រសិនបើសត្វឆ្កែ បាត់ខ្លួនមានន័យថាយើងមិនអាចដឹងពីការវិវត្តនៃសុខភាពរបស់សត្វឆ្កែទេ។ ក្នុងករណីណា ក៏ដោយ បុរសនោះត្រូវស្វែងរកការចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្កែឆ្លូតក្រោយសត្វខាំ (PEP)។

តើបុរសនោះគួរសួរសំណួរខ្លះៗដែរឬទេ? បាទ/ចាស គាត់គួរសួរ ទៅកាន់ម្ចាស់ឆ្កែ ថា តើ សត្វឆ្កែមានខំនរណាផ្សេងទៀតទេ?

ចុះសត្វឆ្កែដែលត្រូវឆ្កែខាំ? ប្រសិនបើសត្វឆ្កែត្រលប់មកវិញ វាត្រូវគេចាប់ឃុំទុករយៈពេល១០ ថ្ងៃ និងធ្វើការតាមដានសុខភាពវា។ បើសត្វមានការវិវត្តអាការៈ អាចមានជំងឺឆ្កែឆ្លូត និង ស្លាប់ ឬ ប្រសិនបើធ្វើតេស្តហើយ បញ្ជាក់ថាមានជំងឺឆ្កែឆ្លូត ចូរពន្យល់ទៅម្ចាស់ឆ្កែអំពីលទ្ធភាពនៃការចំលងជំងឺឆ្កែឆ្លូតពីឆ្កែទៅឆ្កែនេះ ដោយបញ្ជាក់ប្រាប់គាត់ថា រយៈពេលសំងំនៃជំងឺ ឆ្កែឆ្លូតក្នុងខ្លួនឆ្កែអាចមានរយៈពេលយូរ និង ណែនាំគាត់អោយគិតពិចារណាក្នុងការសំរេច ចិត្តសំលាប់សត្វឆ្កែនោះ (ការសម្រេចចិត្តសំលាប់សត្វដែលបានប៉ះពាល់ វាជាជម្រើស របស់ម្ចាស់សត្វ)។ ប្រសិនបើសត្វឆ្កែត្រលប់មកវិញ ហើយសុខភាពល្អ បន្ទាប់ពី១០ថ្ងៃ សត្វឆ្កែ ក៏គ្មានហានិភ័យដែរ។ បើសត្វឆ្កែបាត់ខ្លួន មិនត្រលប់មកវិញ ចូរពន្យល់ទៅម្ចាស់សត្វ អំពី លទ្ធភាពនៃការចំលងជំងឺឆ្កែឆ្លូតដោយបញ្ជាក់ប្រាប់គាត់ថា រយៈពេលសំងំនៃជំងឺឆ្កែឆ្លូតក្នុង ខ្លួនសត្វដែលបានឆ្លងជំងឺនេះអាចមានរយៈពេលយូរ។ ការសំលាប់សត្វដែលបានប៉ះពាល់ វាជាការសម្រេចចិត្តរបស់ម្ចាស់សត្វ។

តើគាត់គួរទាក់ទងទៅភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វដែរឬទេ? ប្រាកដណាស់ សុំប្រាប់គាត់ឱ្យស្វែងយល់ពីជំងឺឆ្កែឆ្កួត ហើយប្រយ័ត្នប្រយែងនឹងសត្វឆ្កែដែលអាចមានជំងឺឆ្កែឆ្កួតនៅក្បែរភូមិ (សុំប្រាប់អ្នកភូមិជិតខាងដែរ) ហើយប្រាប់គាត់ពីសត្វឆ្កែដែលត្រូវឆ្កែខាំផង។ បើសត្វឆ្កែត្រលប់មកវិញ វាគួរត្រូវបានឃុំទុករយៈពេល១០ថ្ងៃ និងធ្វើការតាមដានសុខភាពរបស់វាផង។

- Scenario 3:

A man comes to the health center on March 20th after having been bitten by his neighbor's dog on Friday March 15th. He is worried because the neighbor told him the dog had also bitten their cat, on March 16th and then the dog had then disappeared on March 17th.

Question: How should the healthcare worker react? What should he/she propose to the bite victim? Should he/she ask some questions (if yes which ones?) or talk to some people (to whom?)

Points of supervision (for facilitators):

- **Is the man at risk?** Yes
- **Why?** Exposure category III. The fact that the dog bit 2 people increases the probability that it might have rabies. The fact that it disappeared means it is impossible to check how the dog's health will evolve. In any case, the man needs to seek PEP.
- **Should he ask some questions?** Yes, to the owner of the dog: did the dog bite anyone else?
- **What about the cat who was bitten?** If dog comes back, it needs to be quarantined for 10 days and its health monitored. If it develops symptoms suggesting rabies and dies, or if it is tested and confirmed rabid: explain to the owner about the possibility of rabies transmission with a potentially long incubation period and recommend to euthanize the cat (the decision to euthanize the exposed animal is based on the owner's preference). If dog comes back and is healthy after 10 days: the cat is not at risk. If dog has disappeared and does not come back: explain to the owner about the possibility of rabies transmission with a potentially long incubation period in the involved animal. The decision to euthanize the exposed animal is based on the owner's preference.
- **Should he/she contact the animal health worker?** For sure! Tell him/her to raise awareness on rabies, and to be careful of a potentially rabid dog near the village (tell the neighboring villages too), and tell him/her the cat was bitten. If the dog comes back, it should be quarantined for 10 days and its health monitored.

- ករណីសិក្សា៤៖

ប្តីប្រពន្ធមួយគូបានមកជួបជាមួយភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វពីព្រោះពួកគេមិនដឹងថាត្រូវធ្វើ យ៉ាងដូចម្តេចជាមួយសត្វឆ្កែរបស់គេ ដែលចាប់ផ្តើមមានអាកប្បកិរិយាចំឡែក២ថ្ងៃមក ហើយ សំឡេងចំឡែក លែងស្តាប់គាត់ទៀត។ ឆ្កែរបស់អ្នកជិតខាងគាត់ត្រូវបានខាំ ប៉ុន្តែ គាត់មិនប្រាកដថាសត្វឆ្កែណាមួយទេ។ ពួកគាត់ភ័យខ្លាចថាសត្វឆ្កែនោះនឹងកាចសាហាវ ជាងនេះ ហើយខាំអ្នកដទៃ។

សំណួរ៖ តើភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វគួរឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើគាត់គួរសួរសំណួរអ្វីខ្លះ? តើគាត់គួរផ្តល់ដំបូន្មានអ្វីខ្លះ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

-សុំសួរ ប្រសិនបើពួកគាត់ដឹងថា សត្វឆ្កែត្រូវបានខាំរយៈពេល២ ឬ៣ខែចុងក្រោយនេះ។

-តើសត្វឆ្កែនេះអាចធ្វើការបង្ហាញតាមដានដោយគ្មានហានិភ័យដែរឬទេ? វាអាចទៅរួច នៅ ពេលដែលសត្វមិនទាន់មានអាកប្បកិរិយាកាចសាហាវខ្លាំង។ គាត់ត្រូវបង្ហាញសត្វឆ្កែនេះ (ដោយយកចិត្តទុកដាក់ កុំអោយវាខាំអ្នកដទៃបាន) និងត្រួតពិនិត្យសុខភាពរយៈពេល១០ ថ្ងៃ។

-មានអ្វីផ្សេងទៀត? សុំសួរអ្នកជិតខាង និង សហគមន៍ ប្រសិនបើសត្វឆ្កែខាំនរណាម្នាក់ ឬ ខាំសត្វផ្សេងទៀត។ ឬ ប្រសិនបើពួកគេឃើញសត្វផ្សេងទៀតនៅជុំវិញមានសកម្មភាពចំឡែក ឬកាចសាហាវដោយគ្មានមូលហេតុ។

បង្កើតការយល់ដឹង! សុំប្រាប់ទៅអ្នកដែលបានប៉ះពាល់ (ដោយសារខាំ រលាត់ លិតលើរូស ឬលើភ្នាសអំពៅ)។

- Scenario 4:

A couple comes to the village animal health worker because they do not know what to do with their dog who has started to act strangely 2 days ago, has a weird voice, does not listen to them anymore. Their neighbor's dog was bitten, but they are not sure by which dog. They are scared it might become more aggressive and bite someone.

Question: How should the animal healthcare worker react? What should he/she ask, what should he/she advise?

Points of supervision (for facilitators):

- Ask if they know if dog has been bitten over the last few months.

- Can the dog be restrained without danger? It should be possible as it is not yet aggressive. Restrain the dog (be extremely careful not to be bitten) and check its health for 10 days.
- What else? Ask the neighbors and community if the dog bit anyone or any other animals. Or if they saw other animals around acting weirdly or who were aggressive without reason. Raise awareness. Tell anyone who was exposed (bite, scratch, lick on wound or mucous membrane) to seek PEP.

- ករណីសិក្សា៥៖

នារីម្នាក់បានមកមណ្ឌលសុខភាពសម្រាប់ការព្យាបាលជំងឺរ៉ាំរ៉ៃជាប្រចាំរបស់គាត់។ អ្នកសង្កេតឃើញថា នាងមានស្នាមរលាត់នៅលើដៃរបស់គាត់។ គាត់ប្រាប់អ្នកថា ឆ្នាំរបស់គាត់ក្រញៅគាត់១សប្តាហ៍កន្លងមកហើយ ប៉ុន្តែរូសមិនមានចេញឈាម ដូច្នោះ នាងមិនបានស្វែងរកការថែទាំទេ។ អ្នកជិតខាងរបស់នាង បានប្រាប់នាងឱ្យលាបថ្នាំបុរាណលើរូសនេះ។ រូសនេះឥលូវជិតជាសះស្បើយហើយ។

ក. សត្វឆ្ការនៅរស់

ខ. សត្វឆ្ការបានដាច់៣ថ្ងៃមុន។

សំណួរ៖ តើបុគ្គលិកសុខាភិបាលគួរឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើគាត់គួរស្នើអ្វីខ្លះទៅកាន់ជនរងគ្រោះ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

តើវាជាការប៉ះពាល់ដែរឬទេ? បាទ/ ចាស ជាការប៉ះពាល់ប្រភេទ (category II) : ប៉ះពាល់តិចតួចដោយមិនមានចេញឈាម។

តើបុគ្គលិកសុខាភិបាលគួរសួរពីការប៉ះពាល់នេះកើតឡើងដោយរបៀបណាដែរឬទេ? តើយើងមានបានធ្វើអីដល់សត្វទេ ឬយើងមិនបានធ្វើអីសោះដល់សត្វនោះ? តើសត្វឆ្ការនេះក្រញៅគាត់ដោយឯកឯង រឺ ដោយមានការញុះញង់? តើសត្វឆ្ការមានក្រញៅ ឬខាំនរណាទៀត ឬសត្វផ្សេងទៀតទេ? តើនេះជាសកម្មភាពធម្មតារបស់សត្វឆ្ការនេះឬ?

ក. ប្រសិនបើសត្វឆ្ការនៅរស់រានមានជីវិត៖

- ទំនាក់ទំនងទៅភ្នាក់ងារសុខភាពសត្វដើម្បីបង្ហាងសត្វឆ្ការ៣ថ្ងៃបន្ថែមទៀត (សត្វឆ្ការក្រញៅស្រ្តី ១សប្តាហ៍មុន) ហើយនិងតាមដានសុខភាពសត្វ។ ស្រ្តីគួរចាប់ផ្តើមចាក់វ៉ាក់សាំងជំងឺឆ្កែឆ្កួតក្រោយសត្វខាំ (PEP)នៅដូសទី១។ ស្រ្តីអាចបញ្ឈប់ការចាក់វ៉ាក់សាំងនៅថ្ងៃទី៣ (ថ្ងៃទី១០ បន្ទាប់ពីឆ្ការក្រញៅ)ប្រសិនបើសត្វឆ្ការនៅរស់ និងមានសុខភាពល្អ។

ខ. ប្រសិនបើសត្វឆ្ការយឺ (រោគសញ្ញាអ្វី)ឬស្លាប់ (សុំសួរពីសត្វឆ្ការស្លាប់ដោយរបៀបណា) ណែនាំការចាក់វ៉ាក់សាំងគ្រប់ប្រូតូកូល (full protocol) និងធ្វើតេស្តសត្វឆ្ការដើម្បីរកមេរោគជំងឺឆ្កែឆ្កួត (សំលាប់សត្វឆ្ការ ប្រសិនបើមានលេចចេញរោគសញ្ញាជំងឺឆ្កែឆ្កួត)។ បង្កើនការយល់ដឹង ពី ជំងឺឆ្កែឆ្កួត។

- Scenario 5:

A woman comes to the healthcare center for her routine treatment of her chronic disease. You notice she has scratches on her arm. She tells you her cat scratched her a week ago but the wound did not bleed so she did not seek care. Her neighbor told her to apply medicinal herbs on the wound. The wound is now clean and nearly healed.

a- The cat is alive

b- The cat was found dead 3 days ago

Question: How should the healthcare worker react? What should he/she propose to the bite victim?

Points of supervision (for facilitators):

Is this an exposure? Yes, category II: minor scratch without bleeding.

Healthcare worker should ask how the exposure happened? Was it provoked or non-provoked? Did the cat scratch or bite anyone else or other animals? Is its behavior normal?

a-If the cat is alive,

- Contact the village animal health worker to place the cat under quarantine for 3 more days (the cat scratched the woman 1 week ago) and check its health. The woman should start the first dose of PEP. She can interrupt PEP on day 3 (day+10 after exposure) if the cat is alive and healthy.

b-If the cat is sick (what symptoms) or dead (ask how the cat died), Recommend PEP full protocol and test the cat for rabies (euthanize the cat if clinical signs suggest rabies). Raise awareness on rabies.

- ករណីសិក្សា៦៖

ប្តីប្រពន្ធពីរនាក់មកមណ្ឌលសុខភាពពីព្រោះ កូនរបស់គាត់ស្លាប់១២ថ្ងៃមុន បន្ទាប់ពីឆ្អែកគាត់ បានខាំដៃរបស់កូនគាត់។ ឆ្អែកមួយក្នុងចំណោមឆ្អែកទាំង៣របស់គាត់ បានបាត់ខ្លួនដោយមិន ដឹងពីមូលហេតុ។ ពួកគាត់ព្យាយាមចាប់ឆ្អែកដើម្បីសម្លាប់ ប៉ុន្តែវាបានរត់គេច ហើយមិន ត្រលប់មកផ្ទះវិញទេ។ គាត់បានយកកូនគាត់ទៅមន្ទីរពេទ្យថ្ងៃបន្ទាប់ ហើយកូនគាត់បាន ចាក់វ៉ាក់សាំងការពារតេតាណូស និង អង់ទីបាយអូទឹក។ ១០ថ្ងៃបន្ទាប់ កូនរបស់គាត់ចាប់ ផ្តើមចេញរោគសញ្ញា (ក្តៅខ្លួន មិនចង់ញ៉ាំអាហារ ឡេះឡះ អារម្មណ៍រើរវាយ)។ មន្ទីរពេទ្យ ប្រាប់គាត់ថា កូនគាត់កើតជំងឺឆ្អែក ហើយពួកគាត់មិនមានលទ្ធភាពធ្វើអ្វីបានទេដើម្បី សង្គ្រោះជីវិតរបស់កូនគាត់។ កូនគាត់បានស្លាប់នៅផ្ទះ ២ថ្ងៃបន្ទាប់។ ប្តីប្រពន្ធទាំងពីរ សួរថា តើពួកគាត់មានហានិភ័យដែរឬទេ? ហើយតើពួកគាត់ត្រូវធ្វើអ្វីខ្លះដែរឬទេ? ហើយពួកគាត់ ចង់ចាក់វ៉ាក់សាំងឆ្អែកទៀតរបស់គាត់។

សំណួរ៖ តើបុគ្គលិកសុខាភិបាលគួរឆ្លើយតបយ៉ាងដូចម្តេច? តើគាត់គួរស្នើអ្វីខ្លះទៅជនរង គ្រោះ?

គន្លឹះសម្រាប់អ្នកសម្របសម្រួល៖

តើប្តីប្រពន្ធនេះត្រូវបានប៉ះពាល់ដែរឬទេ? ប្តីប្រពន្ធ អាចចាត់ទុកថាជាករណីបានប៉ះពាល់ ប្រសិនបើ

- សត្វឆ្អែកបានខាំពួកគាត់ ឬបានប៉ះពាល់ជាមួយទឹកមាត់សត្វឆ្អែកនៅលើរូបស ឬនៅ លើភ្នាសរំអិល។ ក្នុងករណីនេះ ពួកគេត្រូវស្វែងរកសេវាចាក់វ៉ាក់សាំងឆ្អែកក្រោយ សត្វខាំ (PEP)
- **តើការចម្លងពីមនុស្សទៅមនុស្សយ៉ាងណាដែរ?** នៅក្នុងទ្រឹស្តី មនុស្សអាចឆ្លងជំងឺឆ្អែក ឆ្លងប្រសិនបើមានការប៉ះពាល់ជាមួយទឹកមាត់របស់កូនស្រីពួកគេដោយផ្ទាល់ នៅ លើរូបស (ស្បែកដែលដាច់រលាត់)ឬភ្នាសរំអិល ។ ប៉ុន្តែសូមចងចាំថា ករណីជំងឺឆ្អែក ឆ្លងដែលបានឆ្លងពីមនុស្សទៅមនុស្ស ធ្លាប់ត្រូវបានគេរកឃើញតែក្នុងករណី ការ ដោះដូរនៃសរីរាង្គ និង មាន១ករណីត្រូវបានរាយការណ៍ថាបានឆ្លងពីម្តាយទៅកូន ក្នុងផ្ទៃក្នុងពេលពរពោះ។ សូមធានាចំពោះឪពុកម្តាយថា ហានិភ័យចំបងគឺការប៉ះ ពាល់ជាមួយនឹងសត្វឆ្អែកដែលមានជំងឺ មិនមែនការប៉ះពាល់ជាមួយកូនរបស់គាត់ ទេ។

តើសត្វឆ្កែអាចចាក់វ៉ាក់សាំងបានទេ? សំនួរនេះហាក់ដូចជាសួរទាក់ទងទៅនឹងសត្វឆ្កែ២ ក្បាលទៀតដែលប៉ះពាល់ជាមួយសត្វឆ្កែដែលសង្ស័យមានជំងឺឆ្កែឆ្កួត? ប្រសិនបើសត្វឆ្កែ ទាំងនេះត្រូវបានខាំដោយសត្វឆ្កែដែលសង្ស័យមានជំងឺឆ្កែឆ្កួត ចូរពន្យល់ប្រាប់ម្ចាស់ អំពី លទ្ធភាពនៃការចំលងជំងឺឆ្កែឆ្កួតដោយបញ្ជាក់ប្រាប់គាត់ថា រយៈពេលសំងំនៃជំងឺឆ្កែឆ្កួតក្នុង ខ្លួនសត្វដែលបានឆ្លងជំងឺនេះអាចមានរយៈពេលយូរ ។ ការសម្រេចចិត្តសំលាប់សត្វដែល បានប៉ះពាល់ជាជម្រើសរបស់ម្ចាស់សត្វ។

ប្រសិនបើសត្វឆ្កែមិនមានទំនាក់ទំនងជាមួយសត្វឆ្កែដែលសង្ស័យ (វាមិនអាចទៅរួចទេ លើក លែងតែពួកវាត្រូវបានគេបង្ខាំងទុកនៅកន្លែងដោយឡែកពីគ្នា) ។ សត្វឆ្កែអាចចាក់វ៉ាក់សាំង ប៉ុន្តែប្រាប់គាត់ថា ការចាក់វ៉ាក់សាំងនឹងមិនអាចការពារសត្វនោះបានទេ ប្រសិនបើវាបានប៉ះ ពាល់ជាមួយមេរោគជំងឺឆ្កែឆ្កួត មុនពេលចាក់វ៉ាក់សាំង ហើយវាស្ថិតក្នុងរយៈពេលសំងំនៃ ជំងឺឆ្កែឆ្កួត ។ ការសម្រេចចិត្តសំលាប់សត្វដែលប៉ះពាល់ វាជាការសម្រេចចិត្តរបស់ម្ចាស់ស ត្វ។ បង្កើនការយល់ដឹងពីជំងឺឆ្កែឆ្កួត (ការចម្លង រោគសញ្ញាគ្លីនិករបស់សត្វឆ្កែ ភាពចាំបាច់នៃ ការស្វែងរកសេវាចាក់វ៉ាក់សាំងឆ្កែឆ្កួត (PEP) នៅពេលត្រូវបានប៉ះពាល់)។

កុំភ្លេចសួរ ថាសត្វឆ្កែមានខាំ ឬប៉ះពាល់លើអ្នកផ្សេងទៀត ក្រៅពីកូនពួកគាត់ទេ។

សូម បង្កើនការយល់ដឹងដល់បុគ្គលិកសុខាភិបាលដែលផ្តល់ថ្នាំបង្ការរោគតាណូស ប្រសិន គាត់មិនបានណែនាំឱ្យរកសេវាចាក់វ៉ាក់សាំងក្រោយសត្វខាំ (PEP)។

- **Scenario 6:**
A couple come to the healthcare center because their child died 12 days after being bitten on the hand by one of their 3 dogs for no apparent reason. They tried to catch the dog to kill it but it ran away and never came back. He took his child to the seek care the next day, and received a booster of anti-tetanus vaccine and antibiotics. 10 days after, his child developed symptoms (fever, anorexia, hyperactivity, fluctuating consciousness). The hospital told them their child had rabies and they couldn't do anything to save him/her. The child died at home two days later. The couple asks if they are at risk and if they need to do anything. And they want to get his other two dogs vaccinated.

Question: How should the healthworker react? What should he propose to the bite victim?

Points of supervision (for facilitators):

Is the couple exposed? The couple is exposed if

- o They were bitten by the dog or in contact with its saliva on a wound or on a mucous membrane. They need to seek PEP.

- **What about human to human transmission?** In theory, they could be exposed if they were in contact with the saliva of their daughter on a wound or a mucous membrane (not on intact skin). But remember that the only cases of human-to-human transmission of rabies virus occurred through tissue or organ transplant or, in one case, of perinatal transmission. Reassure the parents that the main risk concerns their contacts with the dogs and not their child.

Can the dogs be vaccinated? The question is how likely have the 2 remaining dogs been exposed to the rabid dog? If these dogs were bitten by the rabid dog, explain to the owner about the possibility of rabies transmission with a potentially long incubation period in the involved animal. The decision to euthanize the exposed animal is based on the owner's preference.

If the dogs had no interactions with the rabid dog (very unlikely unless one they were kept in separate locations), the dogs could be vaccinated, warning them that the vaccine will not protect them if they were exposed to rabies virus before the vaccination and that the incubation period may be very long. The decision to euthanize the exposed animal is based on the owner's preference. Raise awareness on rabies (transmission, clinical signs in dogs, necessity to seek PEP when exposed).

Don't forget to also ask if the dog had exposed anyone else apart from their child.

To go further: raise the awareness of the healthcare worker who provided anti-tetanus if he/she had not recommended to seek PEP.